

Oda nyilatkozott: úgy nyilatkozott.

Valami után törekedni: valamire törekedni.

Ugy a lányok, mint a fiúk kirándultak: mind a lányok, mind a fiúk kirándultak.

Fájnak a lábai: fáj a lába.. Egyik szemére megvakult: félszemére megvakult.

Nagy boldogság van sziveinkben: nagy boldogság van szivünkben.

A csomag el lesz küldve: a csomagot elküldjük.

Apám el van utazva: apám elutazott.

Túry György egy nagy vitéz volt: Túry György nagy vitéz volt.

Jól néznénk ki: még csak ez kellene.

A tanítás tárgyát képezi: a tanítás tárgya, (alkot, tesz).

Kérem a szobába bejönni: szíveskedjék a szobába bejönni.

Leszögezi az igazságot: megállapítja az igazságot.

Elnök: elnök. Igazgató: igazgató.

Egy szép napon történt: egy alkalommal történt.

Alapot nélkülöz: nincs alapja.

A fordító visszaadja az eredetinek az értelmét: visszatükrözteti, kifejezi.

Ügyelni kell a hoz-vissz és a jön-megy használatára. Jössz hozzám? Megyek. Hozd el a könyvet! Viszem.

Nyelvünk legdrágább örökségünk, a magyar lélek megnyilatkozása, a magyarság nemzeti és kulturális egységének kifejezője: nemzeti létünk és jövőnk alapja. Éppen ezért rajta kell lennünk, »hogy az a nyelv, amelyet az új nemzedéknek átadunk, ne akármilyen szedett-vedett nyelv, hanem törőlmetszett magyarság legyen.«

IRODALOM: Balassa József: A magyar nyelv. Kelemen Béla: Jó magyarság. U.az.: Hogyan írjunk? Kis-Erős Ferenc: A magyar nyelv. Kosztolányi Dezső: A Pesti Hirlap nyelvőre.. Simonyi Zsigmond: A magyar nyelv. Szinnyei József: A magyar nyelv. Tolnai Vilmos: Magyarító szótár. — Folyóiratok: Magyar Nyelvőr; Magyarosan.

Szántó Lőrinc

Néprajz és nevelés

E cím alatt egy előadást (Néprajz és népiskola) és egy tanulmányt (Néprajz és középiskola) foglaltam össze. A kettő szorosan összefügg, egymást mintegy kiegészíti. Előadásom, amely különben tanítók előtt hangzott el, a néprajz iskolai hivatását, gyakorlati lehetőségeit vizsgálja a jelenlegi keretek között. Tanulmányom pedig a mai középiskola és a modern élet

bírálatából, majd a néprajz alkalmazásából kiindulva, új magyar középiskolának szükségszerűségét szeretné igazolni.

A mai magyarságnak legsúlyosabb problémája az, hogy a jelen sokféle válságán át tudja-e menteni a maga szellemi lényegét a jövőndőbe. Meggyőződés, hogy ez csak népi kulturánk szigorú számbavételével és készséges átélésével lehetséges. Ennek a szellemnek természetesen az iskolát kell elsősorban áthatnia. Legalább az eljövendő magyarság legyen méltóbb, mint mi vagyunk.

Talán nem ártott volna e kísérlet hasznosításáról, iskola-fajok szerint való sajátos hangsúlyozásáról, tantervszerű részletezéséről, a megvalósítás technikájáról, akadályokról és kijátásokról, egyszerűen a praktikus vonatkozásokról bővebben is szólnom. Ettől azonban szándékosan tartózkodtam. Fejtegetéseim elvi irányában és összefüggésében ennek most nem lehetett helye.

a) Néprajz és népiskola

...Előadásunk a néprajz és népiskola kínálkozó kapcsolataival szeretne foglalkozni. Fejtegetéseink a következő kérdések körül csoportosulnak: a néprajzi érdeklődés miben lehet a tanító hasznára, mit tehet a tanító a néprajz érdekében, továbbá milyen új áramlást hozna a néprajzi szellem a népiskola életébe és munkájába?

Mielőtt előadásunkba belefognánk, föl kell hívnunk figyelmüket arra a nem eléggé méltatott tényre, hogy a néprajz tudománya nemcsak azokkal az érthetetlenek, exotikusnak tetsző jelenségekkel foglalkozik, amelyek régiségükkel, furcsa ízlésükkel, primitív és naiv felfogásukkal annyiszor fölkeltik csudálkozásunkat, sőt egy-egy különös hiedelem, babona, számunkra érthetetlen és értelmetlen szokás a mosolygásunkat is. A néprajz még a nép meséinek, nótakincsének, viseletének és egyebekben megnyilatkozó művészi hajlandóságainak tanulmányozásával sem elégszik meg. A néprajz tudománya a néplelket, népleletet a maga organikus teljességében és összes vonatkozásaiban akarja megismerni. Nem elégedhetik meg tehát egyes kiragadott, még olyan érdekes részletekkel sem, folyton a nagy összefüggéseket, a jelenségek mögött rejtőzködő lényegét kell szem előtt tartania.

Minden tudománynak kettős feladata van, az első: az igazságnak önzetlen megismerése; a másik: a megismert igazságnak célszerű alkalmazása a nemzet és az emberiség javára. Eredményt azonban csak kitartó munkával lehet elérni, amely az adatgyűjtéssel, megfigyeléssel kezdődik.

A néprajz fiatal tudomány, mérhetetlen gyakorlati jelentőségét csak legújabbban kezdik fölismerni. Ezért van aztán, hogy

— bár eddig is sokat gyűjtöttek — az összes népi jelenségek megfigyelésétől és összeírásától még nagyon messze vagyunk. Ezt a munkát a céhbeli etnográfusok, néprajztudósok még a legnagyobb ügybuzgalommal sem tudnák elvégezni. Sajnos, kevesen vannak, nem tudnak mindehova eljutni. Pedig nincsen két olyan magyar falu, amelyiknek néprajzi adatai megegyeznének egymással. És itt, ezen a téren várnak nagy és nemes föladatak a tanítóra, egyebek között a most készülő magyar néprajzi szintézis továbbépítése is.

A tanítót hivatása az esztendő túlnyomó részében ugyanahhoz a helyhez köti, az ő alakját a nép megszokja, természetesnek találja, a maga valóságában nyilatkozik meg előtte. Nyilvánvaló tehát, hogy a tanító a maga körzetének népét sokkal közvetlenebbül, mélyebben, igazabban ismerheti meg, mint a véletlenül és rövid időre odavetődő etnográfus, aki iránt a bizalmatlanság nem olvad föl teljesen.

Sajnos, előadásunk elvi iránya miatt nem terjeszkedhetünk ki részletesebben arra a kérdésre, hogy mit és hogyan gyűjtünk. A feladatok különben is jórésztünk előtt ismeretesek: tüzetesen és elfogulatlanul meg kell figyelnünk népünket családi életében, lakás- és táplálkozási viszonyaiban, foglalkozásában, munkájában és ünnepeiben, vallásosságában és művészi ösztöneiben, erényeiben és hibáiban. E megfigyelések a legváltozatosabb és leggazdagabb világot tárják fel, amelyből mi »műveltek« is sok bölcs okulást meríthetnénk. Tanultságunknál fogva sok érdekes ismerettel rendelkezünk, messze népekről olvasunk, de közvetlenül mellettünk egy hatalmas, igazán nemzetföntartó rétegnek, a parasztságnak életét alig ismerjük. Pedig majdnem mindnyájan belőle sarjadtunk ki, a hozzátartozásnak és felelősségnek érzését sem igen ápoljuk magunkban.

Eddig röviden arról volt szó, hogy a néptanító hogyan kapcsolódhatik bele a néprajz tudományos művelésébe. E munkával azonban nevelői hivatásához is sok és gazdag ösztönzést tudna általa szerezni. És voltaképpen igazában ez a kíváncsi az, amelyik a tanító számára a néprajzi vizsgálódást sürgeti. Hiszen nekünk, tanító embereknek mi állhatna közelebb a szívünkhöz, mint a nevelésnek nagy, mindenek előtt való érdeke?

Ma már elengedhetetlen pedagógiai követelmény, hogy a tanítónak ismernie kell tanítványainak környezetét, tudnia kell azokról a körülményekről, amelyek a növendéket jó vagy rossz irányban befolyásolják, esetleg meg is határozzák. Ez a meg gondolás iktatta a jelenlegi tanítóképzői tananyag keretébe a szülőföld földrajzát. Intézményesen akarja az új tanítónemzedék figyelmét a szülőföld meghatározó erejére, döntő élményére ráirányítani. Világos tehát, hogy a tanítónak a gyermek szülőföldjét ismernie kell. De vajjon csak a táj, illetőleg a tájnak emberföldrajzi jellege határozná meg a gyermek lelkületét? Vas-

kos egyoldalúságba esnek az a nevelő, aki így gondolkodik.

A földrajzi környezet mellett, szellemi milieuról is beszélünk kell. A tanítónak ismernie kell a szülői háznak, annak a szűkebb emberközösségnek vallási, szellemi és szociális légkörét, amelyben a gyermek él és lélegzik. Ismernie kell tehát körzete népének világnézetét, hagyományos szokásait és életmódját, beszédében, közmondásaiban, felfogásában tükröződő egyéniségét. Munkája csak akkor lehet eredményes, ha számol azokkal a parancsoló erejű, bár tudattalan ráhatásokkal, amelyek a gyermekeket iskolába lépése előtt és után is érik. Az iskolai nevelés elvben nem lehet ellentétes a családi neveléssel, hanem annak organikus, tudatos és rendszeres folytatása. A tanító ezt a feladatát néprajzi ismeretek és tanulmányok nélkül biztos sikerrel nem oldhatja meg. Már a népiskola is az ismeretek halhatlan megnövekedése és egyéb okok miatt elsősorban csak oktatásra vállalkozhatik, a lélek nevelésére szinte csak mellékesen marad ideje. Hogy az érzelmi nevelés is szerephez jusson, újabbban mind többen jönnek rá a földrajzi és szellemi értelemben vett szülőföld, táj és emberközösség pedagógiai jelentőségére, amelynek okos kultuszával a XX. század szomorú elszíntelenedését, gyökértelenségét, rideg pragmatizmusát lehetne ellensúlyozni. Nemcsak nyelvében él a nemzet, de tradícióiban is.

Magában az oktatásban is érvényesülnie kell azonban a néprajzi szempontnak. A tanterv csak többé-kevésbé szintelen keretet, általános irányelveket ad, amelyek az egész ország népiskoláira nézve érvényesek, illetőleg kötelezőek. Sajnos, tankönyveink, főképpen az olvasókönyvek is ezt az egyezményes jelleget mutatják. A módosító követelmény megvan, helyi tantervet kell kidolgozni! Győzzük le ezáltal is a gyermek természetes húzódozását, keltsük fel benne az érdeklődést, tegyük tudatossá mindazon konkrét adottságokat, amelyek környezetével kapcsolatosak és amelyek céljainkat szolgálhatják. Helyi tanmenet kidolgozása azonban megint csak lehetetlen néprajzi tudás nélkül.

A néprajzi ismereteknek az iskolán kívüli népművelésben való döntő jelentőségére éppen csak utalva, áttérek egészen röviden a nevelő legnagyobb aggodására: a jövődő nemzedék mennyiben valósítja meg az ő eszményeit? a mi jelen esetünkben: a néprajzi színezetű nevelésnek minő hatása lenne a jövődő magyar társadalomra?

A magyar népet az utolsó száz esztendő alatt súlyos szellemi, erkölcsi és anyagi megrázkódtatások érték. A XIX. század a népet felszabadította ugyan, de további sorsáról az egy Eötvös Józsefet kivéve elfelejtett gondoskodni. Népünket szörnyű elhagyatottságba taszították, ennek következtében kiszolgáltatottá egyebek között mindenféle kártékony városi befolyásnak (mint uradás, új divat, demagógia stb.), amelyek lelki bizonytalanságba taszították. A fiatalok már gyanakodással né-

zik az öregek tisztaságát, ugyanakkor azonban a kormányzat, az iskola és művelt társadalom fölkészületlensége, illetőleg mulasztása miatt a modern áramlatokat csak túlzásai-
ban, kinövésében tudta magáévá tenni. Meghasonlottságában megindul az áradat a nagyvárosok és Amerika felé, szaporítván ezeknek anorganikus, gyökértelen és primitív társadalmát, a kispolgárságot és a proletariátust. Ez a városi tömeg azért, hogy a civilizáció és technika egynemely vívmányával él: újságot, sívár regényeket olvas, futballmeccsért lelkesedik és moziba jár, már műveltnak érzi magát és képzelt műveltségéről lenézi falusi, tanyai testvérét, a parasztot, azt az organikus emberközösséget, ahonnan ő is kiszakadt. Sok bajunk között éppen ez az egyik legnagyobb tragédiánk: a magyar nép világnézeti nem-egységes, aminek szomorú következményei a nemzet egész életére kihatnak.

És főképpen ezért van szükség arra, hogy népünk régi kultúráját a pusztulástól megmentsük, mert új légáramlást hozna az iskolába, később társadalmunk meghasonlottságába is. És itt látjuk a magyar néptanító áldott misszióját. Ő általa mintázhatja meg a XX. század minden magyarja népünknek nagy erejűit: az istenélményt és a munkát, a léleki rendjét és a belőle fakadó felelősségtudatot, továbbá azt az egyszerűséget, amely mindig a lényegre tekint.

b) Néprajz és középiskola

E rövid dolgozat arra a jelentőségre és hivatásra szeretne rámutatni, amely a néprajzra középiskoláinkban vár. A kérdést nem mi vetjük föl először. Etnográfusok (Hermann Antal, Soly-mossy Sándor), pedagógusok (Imre Sándor), rokonterületek tudósai (Riedl Frigyes), továbbá olyan férfiak, akik az iskolai gyakorlatban benne élnek (Becker Vendel), ismételten sürgettek különböző megfontolások alapján és különböző mértékben a néprajznak középfokú iskoláinkban való tanítását.

A magunk részéről nem törekszünk a pillanatban a tétel kimerítésére, csak röviden szeretnénk azokra a világnézeti, szellemi és didaktikai mozzanatokra rámutatni, amelyek a néprajznak, a népi szellemnek elsőrendű középiskolai érdekeltségét igazolhatják. Dolgozatunk első felében az iskola mai munkájának, bizonyos modern és magyar állapotoknak elvi bírálatát szeretnénk nyújtani, a második részben pedig magára a kitűzött kérdésre iparkodunk válaszolni.

Középiskoláink tanulmányi anyagának egyik vezérmotívuma a görög-római műveltség. A klasszikus kultúra javaira és emberi szépségeire, értékeire és nagy nevelő erejére a legnagyobb tisztelettel tekintünk fel. Jól tudjuk, hogy a klasszikus

tanulmányok szépen bizonyítják az európai népek szellemi közösségébe való tartozásunkat, a kultúra szakadatlan folytonosságába vetett hitünket. A helyzet azonban mégis az, hogy a franciáknak és olaszoknak történeti és földrajzi, szellemi és érzelmi kapcsolatai is vannak az antiquitással, a német idealizmust hatalmas mértékben ihlette a görög szellem, a mi — különben nagyon tiszteletreméltó — hagyományaink azonban nem táplálkoznak ilyen mély gyökerekből.

A klasszikus kultúra sugárzó ereje az örök, általános emberinek, a humánumnak hangsúlyozásában és utólérhetetlen tökéleteségű megformálásában van. Az antik örökségen nevelkedett népek: olaszok és franciák, bizonyos értelemben a németek és angolok a klasszikus humanizmusra, mint szellemi tökéletesedésünknek mértékére és mintájára tekinthetnek föl. Mi magyarok sem vér, sem szellemi habitus tekintetében nem vagyunk az antik népeknek leszármazottjai. A klasszikus kultúra földünkön mindig megmaradt vendégnek, kevesek barátjának, tehát általában nem vált élet- és műveltségformáló elvvé, bár a kultúra nézve készségesen elismerjük a magyarországi latin kultúra eredményeit.

Vajjon a homo humanus csak az antik talajból sarjadhatik-e ki? Megvalósulásának más lehetőségei nem volnának? Vannak. Elég utalnunk a kereszténység hőroszaira, szentjeire, akik akárhányszor nyílt ellenkezésben voltak a klasszikus kultúrával. Utalhatunk egyszerű emberekre, parasztnépekre, mint a humánus kiteljesítőire. Az ilyen népeknek tőlük idegen kultúrák öntösbe való öltöztetése mindig bizonytalan és kockázatos dolog. A kettőnek: diszparát vonásoknak és törekvéseknek egyeztetésével az egyéni, népi karakter elszürkülése jár együtt. Innen van aztán, hogy a műveltek a két humánus között — az egyiktől elszakadva, a másikat el nem érve — már nem érznek a népi tradíciókkal közösséget, másrészt az új, iskolás kultúra sem vált a neofiták rajongó élményévé bennük, a kettő összeolvasztásához, új lélek megszületéséhez meg éppenséggel hiányzik belőlük a tökéletesedés szent macacssága.

Öröklött faji készségeknek és európai műveltségi javaknak egymást semlegesítő versengéséért a magyar középiskola tétovázó tanterve is felelős. A végső elemzésben Kármán Mór nevéhez fűződő középiskolai tantervet a kompromisszumos megoldás jellemzi. Kármán a görög-római klasszikus stúdiumok mellé rendelte a magyar nyelvi és irodalmi tanulmányokat. Kierérett rendszert állított szembe és próbált egyeztetni fejlődő organizmussal, az emberi tudatosság csúcspontját a Toldiban nyilvánuló népi szellemmel, a forma klasszicizmusát az élmény klasszicizmusával, az antik kultúra statikus zártságát a XIX. század történeti szellemével. A tantervnek ezen a priori dualizmusában bizonyára része volt a XIX. század nagy világnézeti bizonytalanságának és tervezőjének e poláris kettősség feloldá-

sát, egységbefoglalását illető racionális optimizmusa, reménységei nem váltak valóra.

Most ne keressük, hogy ennek tantervben, tanárban, tanítványban, korszellemben volt-e az oka. Elég az hozzá, hogy az iskola-nyújtotta műveltséganyag kevesekben válik megvilágosító élménnyé, sokszor csak zavart és kételkedést okoz. Ehhez járul, hogy az elmechanizált városi élet bizonyos magatudatlan peszsimizmusnak melegágya, amelyből emberi kibontakozás nagyon nehéz. Az iskolának új kötelességekre és feladatokra kell tehát készülnie.

A tantervnek különböző hiányosságait sokan észrevették és reformot sürgettek. Az elégedetleneknek és újítóknak tekintélyes részét talán a nemzeti középiskola hívei nevében foglalhatnánk össze. A nemzeti középiskola hívei — akik között a nevelésnek neves elmélkedőivel is találkozunk — általában elléne vannak a »holt nyelveknek«, a klasszikus tanulmányoknak. Főlöszlegesen és haszontalannak ítélik őket. A természettudományoknak, korunk egyéb fölhalmozódott ismeretanyagának tanítását követelik. Nagyobb helyet kellene elfoglalniuk szerintük a nemzeti tárgyak: a magyar nyelv, irodalom, történelem tanulmányozásának. A háború előtt többen voltak, akik a nemzeti középiskolát a »magyar nemzetállam« szolgálatába szentelték volna állítani.

A nemzeti középiskola eszménye — úgy gondoljuk — a bécsületes, hasznos, értelmes állampolgár. Tantervi koncepciójában a praktikumok foglalják el a főhelyet, az életre, azaz a gyakorlati életre akar nevelni. Hogy pedig az új tárgyakat az új iskola új tantervébe bele tudják illeszteni, a középiskola jelenlegi szellemi podgyászából minden olyan tárgyat kihajítanak, amely nem az »életre« nevel.

Bár a nemzeti középiskola eszméjével bizonyos határozmányok között rokonszenvezünk, ezzel az ökonomikus jellegű eligondolással mégsem tudunk egyetérteni. Hogy a középiskola és benne a klasszikus tanulmányok nem váltották be a hozzájuk fűzött illúziókat és várakozásokat, amelyek a növendék harmónikus, eszményekhez igazodó nevelésére irányultak volna, abból még nem lehet az idealisztikus-humanisztikus nevelésnek, mint pedagógiai elvnek céltalansága ellen fegyvert kovácsolni immanens-praktikus célok és érdekek nevében. Keresztény hitünk is tiltakozik ellene. Nem az ideálban tehát, csak emberi megközelítésének eszközeiben van a hiba. A tanulság az, hogy a felnövekvő magyar nemzedék számára a humánumot és a kultúra örök javait másképen kell értelmeznünk, mint eddig tettük.

A modern iskola ellen sűrűn fölmerül az a panasz is, hogy nem adja a különféle tanulmányoknak elvi szintézisét, azaz sokszor nem tudja kellő erővel és hittel éreztetni az egyes tantárgyak közötti nagy összefüggéseket, az ismeretek túlságosan

mereven és elszigetelten állanak egymás mellett, a sok ismeret nem válik a növendék lelkében egy Ismeretté: organikus egészszé. A növendéknek csak ismeretei vannak, de nincs és az iskola révén nem is lesz világnézete. Ez azonban talán nem is csak az iskola hibája, hanem az egyes szaktudományoknak (= az emberi ismeretnek egyoldalú rendszerezései) nagy fejlődése, önhitt önzése, a tudásanyagnak hallatlan megnövekedése. Az iskola legalább »dióhéjban« enciklopédikus műveltséget akar nyújtani. Természetes aztán, hogy a nagy történeti és metafizikai összefüggések éreztetésére nem igen nyílik alkalom.

Hangoztatjuk ugyan a szélsőséges analízis orvosságául a koncentrációt. A koncentráció azonban — szerény véleményünk szerint — nem lehet immanens elv, praktikus fogás a »rokon« tárgyakra vonatkoztatására. A koncentráció a nevelő részéről határozott világnézeti állásfoglalás következménye, a növendék számára pedig világnézeti állásfoglalás alapja és kiindulása. A mai iskolában azonban, amikor akár a vallásban, akár a filozófia csak egy-egy tárgy a többi között és amelyeknek szelleme alig élteti a többi tárgyakat: világnézeti tájékozódásra, mondjuk ki: az Abszolútummal szemben való állásfoglalásra nem marad idő, sürgösebbek a mindennap szükségletei. Ezért van aztán, hogy a modern iskola, laicizált szellemével és antifilozófikus törekvéseivel nem a kultúrának, hanem akaratlanul is a civilizációnak, korunk legnagyobb eretnekiségének szövetségese.

Ismeretes az is, hogy a középiskola választóvize mennyire megosztotta a magyarság addigi szellemi egységét (csak fokozatokban lehetett addig különbség). A »művelt« városiakat és az »egyszerű« népet igazán világok választják el egymástól. Kármán magyar nyelv és irodalom hangsúlyozásával pedig éppen ezt szerette volna megakadályozni. Szerette volna a tanultabb rétegeket magyarságunk áhítatos tiszteletében megtartani. Ez az élmény azonban a valóságban felszínessé és retorikussá lett, amelyet alig táplál a forrásnak, a magyar népkultúrának misztikus ereje.

Igaz, hogy magyar szempontból általában nem szólhatunk iskolágyünk organikus, magyar szellemű fejlődéséről. A mi történeti viszonyaink, nemzeti egyéniségünknek viszontagságos sorsa, kevéssé voltak alkalmasak sajátos iskolarendszerek kiérlelésére (magyar művelődéspolitikáról is voltaképpen csak Széchenyi óta beszélhetünk és éppen a leggyökeresebben magyar tervek maradtak hatástalanok) és így kénytelenek voltunk iskoláink műveltségi javainak, szervezetének meghatározásában nyugati népeket mintául venni és ezáltal magunkat a formalizmus veszélyének kitenni.

Magyar kultúra mégis volt és van. Ősforrása a nép, kiteljesedései a magyar szellem arisztokratái. Ez a kultúra inkább

csak egyénekből vált — sokszor éppen az iskola ellenére — tudatos élménnyé és egyelőre művészi síkon — tehát csak mint követelmény — valósult meg. A magyar kultúra heroikus fokon azoknak él a lelkében, akikre az iskola még nem, vagy már nem lehetett hatással. A magyarság iskolás műveltségét még nem hatotta át a maga organikus teljességében a népkultúránk szelleme. Ebből a diszpozícióhiányból érthető meg a magyar élet, irodalom, művészet klasszikusainak hatástalansága is.

Pedig a XX. század ziláltelekű, történésektől hajszolt embere ugyancsak tanulhatna a népi kultúra verőfényes nyugalmatól, hívő magatartásától, a nép fiainak egyszerűségében is monumentális életalakításától. Mind többen akadnak csakugyan olyanok, akik eljutnak annak belátásához, hogy a műveltség, azaz a lélek gazdagsága éppenséggel nem a mennyiségben, hanem a minőségben, nem a horizontális, de a vertikális kiterjedés nagyságán fordul meg. A »művelt« városi ember a civilizáció vívmányainak ismeretében és alkalmazásában minden bizonynyal fölötte áll a »tudatlan« népnek, de a népnek — lehet hogy naiv, lehet hogy logikailag kevésbé iskolázott, de — organikus műveltsége, az Absolutumból táplálkozó világnézete van. Korunk átlagkultúrájának laikus-immanens orientáltságával, amerikanizmusával szemben a nép úgy tűnik fel sokunk szemében, mint az örök emberi értékek hordozója. Sóvárorgjuk a dolgok ősi egységébe való visszatérést, visszatérést az élet teljességéhez, mélységéhez és közvetlenségéhez, amelyet még nem kezdett ki a kételkedés és a kalandvágy. Mind többen vágyunk ebbe a világba: a népi kultúra természetességébe, a lényegesre tekintő szellemébe, amelyből a modern ember olyan végzetesen kiszakadt.

Világválságban élünk és ez elsősorban a szellem válsága. Egyszerűen: az újkori polgárinak nevezett kultúra csődbe jutott. Megöregedett, lendületét elvesztette, termőereje kiapadt, mert materialistává lett. Helyét az új, túlzó nacionalista ideológiák, vagy proletárszolidaritások kibékíthetetlen belső ellentmondásaiak matt nem foglalhatják el. Innen van aztán, hogy világszerte nagy az érdeklődés a népi, sőt a primitív népi kultúra iránt. Ez az érdeklődés a világháború nagy lelki összeomlása óta nagyobb, mint valaha. E jelenségek okait, országanként más-más gyökereit és alakulását, továbbá jelen képét most nem szükséges elemeznünk. Egy bizonyos: olyan országokban is, hol már régóta (100—150 éve) nem lehet népi kultúráról beszélni (legfeljebb amennyi különbség mutatkozik a nagyvárosi tömegek és a vidéki nép között ez utóbbi javára), ott is külön népi mítosz van keletkezőben (Német-, Olaszország, Angol-, Spanyolország stb.). Ez talán korunk emlegetett kollektív jellegéből következik.

*

»A néprajz az összes kultúrbázisok összefoglaló tudománya

akar lenni.«¹ A XIX. század elemző, kételkedő szelleme, — amely a szaktudományok körében különben olyan nagy eredményekkel dicsekedhetik — a néprajzzal voltaképpen nem tudott mit kezdeni. Vagy elhanyagolta, vagy leereszkedően kezelte. A néprajzot ugyanis — éppen úgy, mint a filozófiát, vagy a skolasztikus teológiát nem lehet egyoldalú szaktudományként művelni, az emberi tudás egész területén való relatív jártasság kell hozzá. A XIX. századnak pedig éppen az egyetemesség volt a leggyöngébb oldala. Ez a kor volt továbbá az, amelyik jellemző kultúrgöggjében a »műveletlen« népet lenézte, a parasztot, — aki bizony még írni-olvasni sem tudott, — megvetéssel emlegette, ugyanakkor azonban a városi tömegeket már magasabbfokú életforma hordozóinak tekintette.

A legnagyobb elvi akadály azonban a XIX. század szellemi miliójében gyökerezik. Mint tudjuk, jellemző, meghatározó vonása az individualizmus, a különbözősnek igazolása, amely nemcsak a tudományban, művészetben, közgazdaságban, de az állami életben is iparkodik érvényesülni. Közösségi ideálja az állam, ez a mesterséges formáció, amelyet akárhányszor a nép, nemzet fölé rendelnek és nacionalista képzetekkel iparkodnak igazolni. Az etatizmus idealistái, mint nálunk egy Eötvös, különösnek találták volna az államgondolat későbbi alakulását, a helyi jellegzetességeknek éppen a magasabbnak vélt államegyniség nevében való elnyomását. Az öncélúvá lett állam a népet

¹ Solymossy Sándor meghatározása (Ethnographia, 1926:2).

Az ethnológia, vagy hogy szokottabb, bár nem szabatos magyar elnevezésével éljünk: a néprajz az emberi kultúrának eredetére, kezdeteire iparkodik fényt deríteni. Ennek következtében az összes tudományok, de különösen a humánus diszciplinák eredetproblémáik tisztázásánál, kialakulásuk nyomunkísérésénél nem nélkülözhetik a néprajz segítségét. De a népiség alakulását, a nemzet történeti életét és kultúráját a mai társadalmak keresztmetszetét sem érthetjük meg néprajzi tudás nélkül. Tehát a néprajznak kettős: elméleti és gyakorlati jelentősége van. Szerepe és hivatása nem a szaktudományokéhoz, hanem a filozófiáéhoz hasonlatos. Érdeklődése és értelmező igénye egyetemes.

Érdekes, hogy az angolok — tudományszakunk nagymesterei — ethnológia, néprajz helyett *anthropology*-t mondanak. Bizonyára azt akarják ezzel dokumentálni, hogy őket az egyes népek nem a maguk exotikus különbözőzése szerint, hanem az ember a maga teljes (akár kiművelt, akár primitív) szellemi mivoltában érdekli. Tehát elsősorban a humánus és csak azután a helyi jellegzetességek. Nagyjából mi is így vélekedünk. A magyar nép a humánusnak szép és jellegzetes megnyilatkozásaként tűnik föl előttünk, amely sajátos kultúrát álmódott és valósított meg. A magyar néprajz következőképpen tehát nem más, mint a magyar népről és a magyar népi kultúráról való összes ismereteinknek elvi egységbe foglalása.

A magyar néprajz, mint tudomány, egyrészt leírja, megrögzíti a jelen állapotokat és jelenségeket (gyűjtés), másrészt értelmezni iparkodik őket,

»felülről« való megszervezésre váró, jellegzetes individualitása: állampolgárrá formálendő emberkaosznak tekintette. Nem vetett számot azzal, hogy funkciói és feladata, helyzete és problémái idők során meg is változhatnak (így a magyar állam trianoni tragédiája). A XIX. század nacionalista állam-individualitása találja ki a »felsőbbrendű« emberfajták fikcióját is, s ezzel teljes ellentétbe jut a keresztény-európai szellemmel, amelynek éppen az a legnagyobb történeti érdeme, hogy a népeket és országokat egy nagy emberszolidaritásban akarta összefoglalni. A nacionalista államegyeníségek brutális érvényesítéséből, imperializmusok versengéséből lélektani szükségszerűséggel robbant ki a világháború apokaliptikus rémsége, művelt barbársága.

Hasonló képet mutat az államok társadalmi szerkezete, a miénké is. Az egyes társadalmi osztályok történeti éniségüket vagy nem tudják, vagy nem akarják a nagyobb eszményért, a közösség javáért feláldozni. A kereszténység szolidaritasmusa, vagy az egyszerű nép patriarkális segítő készsége, természetessége mintha teljesen hiányoznék belőlük. Csak az írott törvény és nem a lélek jókedvű áldozata tartja őket össze.

Mindnyájan érezzük, hogy az államnak, az iskolának és a társadalomnak, mai életünk e három nevezetes kategóriájának valamiképpen meg kell újhódnia. A magunk részéről a megújító elvet a népi kultúrában ismertük föl.² Ellenvetésül azt lehetne mondani, hogy a népkultúra éppen napjainkban rohamos pusztulásnak indult, töredezik és elmúlik, elaggott a szó spengleri értelmében. A nyugati népeknél már nem is beszélhetünk róla. Anakronizmus és maradiság lenne tehát életének mesterséges meghosszabbítása.

Eppen ez az érv, amelyet *ellene* szoktak felhozni, bizonyít leginkább mellette. Vajjon veszendőbe menő javainkat nem iparkodunk-e megmenteni? Az olasz, spanyol, francia, német renaissance-ot nagy mértékben élte a népiesség szelleme, a német romantika középkori és népi gyökerekből táplálkozik. A

ősibb összefüggéseiket megpillantani, a miértjükre emberileg szabatos történeti vagy lélektani feleletet adni (feldolgozás). Igyekeznek megállapítani, hogy a magyar népi kultúra egészében mi az egyetemes-emberi, mi a magyarság sajátos tulajdona, azaz mi az, ami különös arcú nemzeté tesz bennünket. Vizsgálja továbbá, hogy mi az európai népekkel és kultúrákkal való synbiosis hatása.

² Mai nyelvhasználatunk szerint a nép az u. n. egyszerű népet, első sorban a parasztságot jelenti. Mi azonban itt következetesen az egyetemes, sajátos arcú magyarságot akarjuk vele megjelölni. A magyar népi kultúrába tehát beletartozik ezen értelmezés szerint parasztságunk megnyilatkozásai mellett mindazon magányos individuumoké is, akikben a magyar léleklet gyökeresen, félreismerhetetlenül, mintegy kikristályosodva mutatkozik meg, mégha nem is paraszti sorból szakadtak ki.

népiség tehát ezekben az országokban úgy látszik, betöltötte hivatását és fölolvadt a nemzet öntudatosabb szellemében; helyét a polgári kultúrának adta át. Érdekes azonban, hogy napjainkban, a polgári kultúra csődjében — mint föntebb utaltunk rá: mítoszteremtés árán is — szívesen fordulnak a nyugati nemzetek is inspirációért, mélyebb öntudatért és erősödésért a népi szellemhez.

Hazánkban a történeti és a jelen helyzet teljességgel más. Nekünk efféle ábrándos föltevésekre nincsen szükségünk. Népkultúránk élő, városi behatások következtében ugyan töredező valóság, amely azonban a magyarság iskolás műveltségébe még nem szívódott fel a maga spontán szemléletével, szellemi és erkölcsi javaival. Ez az oka aztán közműveltségünk ingadozó irányának, társadalmunk szintelenségének. Hiányzik belőle az a misztikus magyar jegy, amelyet Széchenyi nemzeti zománcnak nevez.

Néha fölmerül az a felfogás is, különösen újabban, hogy népkultúránk egyoldalú, osztály-jellege van, parasztsorban él. A legnagyobb tévedés, sőt igazságtalanság azonban azt hinni, hogy a magyar népi kultúra nem alkalmas arra, hogy az egész nemzet műveltségének éltető forrása legyen.

A magyar népi kultúra középkori egységéből szakadt ki a renaissance-korban az arisztokrácia, a XVII—XIX. század folyamán pedig a nemesség egyeteme, hogy más műveltségi köntöszt öltson magára. Népünk azonban szinte napjainkig megőrizte fajtáknak jellegzetesebb vonásait, azt a bizonyos zománcot. A magyar nép tehát nem a »lesüllyedt kultúrjavak« engedelmes konzervátora, ócskapiaca a nyugati, naumanni értelemben, hanem egy ősi, nemzeti kultúrának hírnemője. Ezzel természetesen átvétélről sem akarjuk tagadni az európai századoknak: műveltségi és művészeti divatoknak hatását. Ezt azonban a maga lelkülete és szükségletei szerint alakította, anélkül, hogy saját ősi énjéhez hűtlenné volt volna. Nem határozta meg tehát, csak színezte népiségünk képét.

Most sem vizsgálhatjuk meg azt a kérdést, hogy a magyar XIX. század feljűdásaiban, építő lázában miért hanyagolták el a népi erők felhasználását, az akkor még virágzóbb népkultúra gyökeeres átültetését a magyarság modern lelkébe. Fejtegetéseink eddigi során különben itt-ott feleltünk is rá. A népieséget, amely pedig hovatovább demokratikus képzetekkel is társul, nem tekinthetjük problémánk távoli megoldásának sem. Hiszen itt nem az exotikus külsőségek felkarolása, hanem népi kultúránk leglelkének, irracionális sajátságainak átmentése lett volna a kötelesség. Nem volt szerencsénk a demokráciával, a XIX. század jellemző tömegcikkével sem, mert a magyar legősztönösebb megnyilatkozásaiban határozottan arisztokrata. Az egyenlő feltételek konjunktúráját nem tudta kihasználni, fűrgébb mások háttérbe szorították (asszimiláció). Parasztságunk

elejének a vezető rétegekbe olvadása megakadt, vagy rosszul sikerült. (Még a rendi Magyarországon is inkább érvényesült: katolikus klérus, kálvinista papok és professzorok.)

Foglaljuk össze eddigi fejtegetéseinket és tanulságait alkalmazzuk kitérített tételünkre: a néprajz és a középiskola viszonyára. A tanulságokat és a remélhető eredményeket két szempont köré csoportosíthatjuk. Először: Mit jelentene a néprajz az iskola tanulmányi rendjében és a nevelés munkájában? Másodszor: mit jelentene az iskola hatásaiban, azaz a társadalom jövő életében, a nemzet további alakulásában? Az egyik inkább tudományos, az utóbbi pedig erkölcsi kérdésnek tetszik elsősorban. Vajjon a néprajz meg tud-e felelni e követelményeknek?

Először azonban az iskola részéről várható aggodalmakat, ellenvetéseket kell meghallgatnunk. Jelenlegi középiskolai tantervünk túlságosan zsúfolt, új tantárgyat alig tudnánk benne elhelyezni, mert egyszerűen nincs hely. Azután meg sokat hallunk komoly pedagógusok részéről is a túlterhelésről. A magunk szerény tapasztalatai is igazolják mindkét ellenvetés jogosult voltát és igazságát. Mindehhez még egyéb nehézségek is járnak: a középiskolai tanárképzésben³ a néprajz nem szerepel, az önelvű néprajz aránylag fiatal, forrongó tudomány, hazánkban alig művelik, a tudományos feldolgozás tehát még hiányos. Mindez azonban elsősorban idő kérdése, magát az elvet: a néprajz középiskolai szerepét nem érinti. A gyakorlati megvalósítás lehetőségéről és részleteiről itt és most nem is igen szólnunk, továbbra is csak az elvi szempontot szeretnénk érvényesíteni.

Mindenekelőtt megállapíthatjuk, hogy a néprajznak a *mai* tantervbe különálló tárgyként illesztése nem lenne helyes, mert nem lenne szerves: éppen csak egy tárggyal több. Ez a néprajz érdekében sem volna kívánatos. A mostani tantervnek szándéka az, hogy mindenáron igazoljuk a »művelt nyugat«-hoz való tartozásunkat. Nem csoda tehát, hogy a sajátos magyar gyökerek és szükségletek nem részesültek kellő méltánylásban. Nem félünk a szót kimondani: a tantervnek nem ismételt módosítására, de gyökeres revíziójára volna szükség. Az iskolát nem szervezetében, de lényegében kell megújítani.

Eddigi fejtegetéseinkből nyilván következik, hogy mi a néprajzot az elképzelhető új tantervben nem külön, a többi tárgytól többé-kevésbé elszigetelt stúdiumnak gondoljuk. A néprajzot, azaz a magyar népi kultúra ismeretét az új tanterv alapvetésének tekintjük, amelyen a középiskola egész tanulmányi rendszere fölépül, amelyből szelleme táplálkozik.

A mi hitünk szerint ezt három követelmény biztosítja: a) a historizmus; b) a koncentráció és c) a népi élmény parancsa.

³ Említsük meg itt, hogy a polgáriskolai tanárképzésben már 1920 óta szerepel a néprajz.

a) A középiskola mostani tanterve is sürgeti a historizmus érvényesítését. Ez azonban a tapasztalatok szerint nem vált valóra. Bizonyosságul elég Schneller István tantervi kísérletére.⁴ utalnunk, amely éppen ezt a hiányzó történeti *szellemet* akarja a tárgyak struktúrájában és tanításában kidomborítani és a növendék lelkében tudatos élménnyé tenni. Schneller koncepciója nemes harmóniában egyesíti a XIX. századnak az evolúcióban való nevezetes hitét a keresztény tökéletesedés eszményével, azonban mintha nem számolna a valóság: emberek és helyzetek merevségével kellőképpen. Egy mindenképpen bizonyos: a legnemesebb emberi tradícióknak, szellemi és erkölcsi értékeknek mai züllésében a történeti kultúra tanulságára és ellenőrzésére fokozott szükség van. A történet igazi lényegével kerülőnk ellentétbe, ha egy ponton meg akarnók rögzíteni, vagy ha el akarnók törölni, ha tabula rasa balgaságára akarnánk vemedni. Az élet örök folytonossága érdekében a történeti kultúra továbbépítését kell választanunk. Az igazi historizmus nagy alázatra tanít meg: egy végtelen és végtelenül szövevényes fejlődés utolsó láncszeme, következménye és eredője, elmúlt idők produktuma vagyok; de ugyanakkor éteri magasságokba emel föl: ugyancsak végtelen fejlődésnek vagyok oka és kiindulása, beláthatatlan jövődőnek vagyok kezdete. Ha az iskola a historizmusnak első tanulságára tud csak megfelelni, akkor vagy halottkultusz színhelyévé válik, amelyre Nietzsche talál olyan kemény szavakat, vagy pedig kiszárad, verbalizmusba (puszta nevek, évszámok) süllyed, amelyet sokan igyekeznek Schneller módjára éltető szellemmel megtölteni. Mindezekben fölül a középiskola eddigi és mostani históriai érdeklődése csak egyes társadalmi osztályokra és csak bizonyos — önkényesen kiszemelt — jelenségekre («nevezetes» események) terjed ki, de a közösség különböző formáinak az individuális sorsra és egyszeri eseményekre is kiható életét inkább csak mellékesen vizsgálja meg.

A historizmusban különben van bizonyos nemes egyoldalúság. Az ember immanens életének és kultúrájának ugyanis nemcsak időbeli tartama, de térbeli kiterjedése is van. Az emberiség és a nemzet tagjai nemcsak mint nemzedékek élnek egymásután, hanem mint kortársak egymás mellett. E két kiterjedés természetesen számtalan pontban érinti, sőt metszi egymást. E találkozások alapvető tudománya még nem alakult ki világosan. Némelyek a néprajzban, mások a szociológiában vélik fölismerni. A mi sajátos magyar viszonyainknak kétségtelenül a néprajz adná teljesebb értelmezését. A két tudományszak nyilvánvalóan kölcsönös viszonyban áll egymással, mégis mintha a szociológia feltételezné a néprajzot. A szociológia szem-

⁴ Schneller István: A kolozsvári országos tanárképző intézet gyakorló iskolájának tantervezetere és tantervére vonatkozó javaslat. Kolozsvár, 1918.

pontja és érdeklődése elsősorban a jelen állapotok megismerésére, konstataálására irányul. Kultúránk genezisét és történeti alakulását a néprajz — mint már fentebb rámutattunk: az összes kulturbázisok egybefoglaló tudománya — igyekszik tisztázni és ezek alapján jelenünk szellemi képét megértetni. A néprajz tehát mind a történelmi tárgyakkal, mind a szociológiával szemben az egyetemesség igényével lép föl, integrálni akarja a filozófiához hasonlóan az ember összes megnyilatkozásait. A historizmus eddigi tudós egyoldalúságával szemben a néprajz egyetemesebb és egységesebb történeti megismeréshez akar segíteni. Itt kapcsolódik különben az iskola munkájába a néprajz koncentrációs igénye is.

b) Kultúrpolitikai közhely, hogy a középiskolának nem az ismeretek pusztá közlése a feladata, hanem az, hogy a növendéket — értelmi, erkölcsi készségei fejlesztésével — szellemi önállóságra nevelje. A tananyag azonban mostanság nagyon megduzzadt, az átadandó ismeretek hallatlanul megnöttek. Az iskola fejlődése egyoldalú és túlzó intellektualisztikus irányt vett. Önlegült racionalizmusában a nevelést illetően bizakodik az ismeretek formális nevelő erejében. A mai iskola hasonlatos Goethe bűvészinasához: elfelejtette azt az ígét, amellyel az ismeretek áradását ellenőrizhetné és uralkodni tudna rajta. Korunk hitetlen, filozófiátlan relativizmusa szinte tehetetlen ez ismerettömegekkel szemben. Tanár, tanítvány egyaránt rabszolgája és nem uralkodója az előírt tananyagnak. A jobb emlékezet és nagyobb szorgalom boldogul. Az oktatás mellett a nevelésre: az egyéniség kibontakozására, a magatartás nemesítésére, világnézeti tájékozódásra alig marad idő és alkalom. E bajok részleges orvoslására a koncentráció — mint dolgozatunk elején már fejtegettük — mai szokványos értelmezésében nem alkalmas.

A néprajz két irányban lehet az igazi koncentráció szolgálatára. Mint az összes kulturbázisok összefoglaló tudományának elvi kötelessége lenne annak a szakadatlan differenciálódási folyamatnak megértése, amelynek során a Kezdet (primitív ember, nép, nemzet naiv kora) egyszerűségéből a tudománynak, művészetnek, életnek mai gazdag változatai kibontakoztak.

Az iskola gyakorlati munkája szempontjából a néprajzi orientációban nemcsak a koncentrációnak, de a tananyag aktuálissá érett redukciójának is páratlan lehetőségei nyílnának. Ugy gondoljuk, hogy a mostani szakrendszer a középiskola ismeret- és élményanyagát túlságosan széttördeli, megmerevíti, élettelenné teszi. Az így keletkezett ismerethalmaz részeit alig lehetséges a mai esetleges és szerényigényű koncentrációnak egyesíteni, kölcsönös vonatkozásba hozni, teremtő élménnyé tenni. Erejét és ambícióját meghaladó műveletet igazán nem követelhetünk tőle. Az anyagot *külső* elvnek kell megszerveznie és

megelevenítenie. Csak ez biztosíthatja a középiskola eredeti, sajnosan elhomályosult eszményét: a világnézeti tájékozódás lehetőségét és követelményét. Az így felfogott koncentrációs elv alapvetéséül kínálkozik a népi kultúra hívő jellege, harmónikus egysége.

A néprajz alapján és nevében megkísérelt koncentráció másik fontos feladata, hogy a középiskola megduzzadt tudásanyagát a lényegre redukálja. Ne törekedjék enciklopédikus zártásra, hanem mutasson rá arra és tegye a növendék lelkében uralkodó élménnyé, hogy a kultúra és benne a középiskola egész ismeretkincse az emberi szellem funkciója és függvénye, tehát az ő — növendék — szellemének is. A növendék tehát ne csak a befogadó passzív szerepére legyen kárhóztatva, hanem tanuljon meg az emberi ismeretrengetegben önállóan is tájékozódni. Az iskola igazán csak a legszükségesebb útravalóval lássa el, nélkülözhető terheket ne rakjon rá, önbizalmától, szabadságától és lendületétől ne fossza meg.

Jelen dolgozatunkban szeretnénk elvi síkon maradni, tehát a néprajzi koncentrációból fakadó redukció gyakorlati végrehajtásáról e pillanatban nem szólhatunk. Csak éppen jelezzük, hogy az egészen újonnan kiszemelt tananyagoknak néhány szakcsoportba, egységbe (világnézet, történelem, társadalom, természet) való rendezését tartanók célravezetőnek.

c) A középiskola a nemzeti műveltség műhelye, amely egyfelől az emberi kultúra szolgálatára, másfelől pedig sajátos magyar feladatok betöltésére, illetőleg a kettő együttes munkálására készít elvben elő. Csakúgyan: az örök emberi eszményeket egyéni, nemzeti különbözősünk javával szolgálhatjuk a legméltóbban. Ez a hivatásunk dekoratív külsőségeknél hasonlít, hatatlanul többet követel: népünkkel, az anyafölddel való szakadatlan kapcsolatot. Le kell szállanunk a magyar lélek irracionális mélységeibe, amelyet parasztságunk őrzött meg viszonylag sértetlenül a XX. század szintelenedni kezdő magyarsága számára. Ennélfogva a népi kultúra szellemében megújuló középiskola harmadik nagy feladatát a népi élményben jelöljük meg.

A historizmus és koncentráció szolgálatában a néprajz első sorban egyetemes kultúrpolitikai és didaktikai érdekeknek és követelményeknek tesz eleget. A népi élmény adná meg a középiskola szellemi javainak a magyar »zománcot«, az egyéni hangsúlyozást. A nevelést illetőleg: a növendék lelkében e népi élménynek kellene a szülőföldhöz és az egyszerűbb ősokeket képviselő néphez való ösztönös ragaszkodást ápolnia, fölkeltenie a felelősség szigorúságát és a szolgálat nagylelkűségét, kedveltetnie azt az elfogulatlan humánus és transzcendens »beállítottságot«, amely a népet annyira jellemzi.

Eppen csak hogy utalunk a népi élmény későbbi gyümölcseire, nemzetnevelő hivatására. Társadalmi rétegeink magatar-

tása és kölcsönös kapcsolatai nem mondhatók harmónikusnak. A népi élménynek lenne gyakorlati feladata, hogy legalább a felnövekvő nemzedékben készítse elő az emberek és osztályok egymásra találását, hiszen történeti és metafizikai sorsunk különben is azonos. A megmaradt, új imperiumok alá tartozó és kivándorlott magyarság sorsa, jellege szükségképpen különbözően alakul. A népi élmény e másik nevezetes gyakorlati feladata értelmében legalább a csonka hazában kell az eddiginél nagyobb mértékben és több komolysággal ápolni a magyarság népi egységének, azonos szellemi származásának tudatát, megismerni azokat a gyökérszálakat, amelyekből mindnyájan kisarjadztunk. Talán ez utóbbiakban a »néprajzi« nevelés társadalmi szerepére és hivatására is röviden rámutattunk. *)

Dr. Bálint Sándor

Újabb irodalmunk ismertetése

Tantervünk és Utasításunk szerint a polgári iskolai magyar nyelvi oktatás egyik főcélja: megfelelő olvasottság alapján bevezetés a magyar irodalom ismeretébe. Természetes, hogy »nem adatok, nevek és évszámok betanításáról van szó, nem is irodalomtörténetről, csak legjelesebb íróink ismertetéséről« — amint ezt a leányiskolai Utasítás a 40. lapon kifejti. Világosabban és biztosabban fejezi ki ezt a fiúiskolai Utasítás az 58. lapon; midőn ezt mondja: »Ezt a célt nem lehet másképp elérni, mint ha a tanár (és a tankönyvszerző) nem gondol rendszeres retorikára, poétikára és irodalomtörténetre, hanem valóban csak a tanulságok alkalmi elvonására, az alapismeretek rendezésére és összefoglalására, az irodalomtörténetben pedig a négy alsó osztály olvasmányaiból kiindulva összefoglaló, nagyvonalú történeti tájékoztatásra, egyúttal némi útbaigazításra: minő szükségleteire talál kielégülést a művelt olvasó a magyar irodalomban.« De azért *valamit az írók lelkéből is* adni kell, annál is inkább, mivel az olvasási kedv fokozása szintén tantervutatisítási kívánalom, viszont egy egész életre szóló útravalóként a magyar irodalom megszerettetése és ápoltatása is fontos. Csak így közelíthetjük meg a fiúiskolai Utasítás 34. lapján fellelhető követelményt: »A polgári fiúiskola akkor teljesítette hivatását igazán, ha a tanulást nem teherré, hanem a siker, a haladás, a szellemi gyarapodás érzése által a nemzet széles rétegeiből jövő nagyszámú tanulószeregre nézve lelki szükségletté tette, úgyhogy a tanuló *a továbbtanulás, az önképzés* vágyát az iskola elhagyása után is érzi.« Ez az idézet persze a leánytanulókra és leányiskolákra is vonatkozik.

A Tantervben felsorolt költői és prózai olvasmányok egy-

*) Ez a tanulmány külön füzet alakjában is megjelent a szegedi Prometheus-nyomda kiadásában.